

מה נשתנו הבחירות במצרים מבחירות קודמות?

פרופ' אלי פודה וד"ר בשמת יפת*

המאמר [התפרסם בוואיינט](#) ב-25 במרץ 2018

ביום שני הקרוב יחלו במצרים הבחירות לנשיאות שתוצאותיהן ידועות מראש. אין מדובר בבחירות חופשיות והוגנות, אלא במשאל עם שנועד לאשר את כהונתו השנייה של עבד אל-פתאח א-סיסי. מול הנשיא המכהן מתמודד מועמד יחיד - מוסא מוסטפה מוסא, ראש מפלגת אל-ע'ד (המחר), שלפני הגשת מועמדותו ניהל קמפיין לבחירתו של א-סיסי לנשיאות. מוסא נקרא לדגל ברגע האחרון במטרה להעניק חזות של פלורליזם לבחירות, וזאת לאחר שכל המועמדים האחרים נפסלו או פרשו.

שני מתמודדים בולטים בעלי פוטנציאל להציב אתגר לסיסי היו בעלי רקע צבאי. האחד, אחמד שפיק, מפקד חיל האוויר וראש ממשלה לשעבר ומי שהתמודד ב-2012 מול מוחמד מורסי והפסיד לו באחוזים בודדים. לאחר חזרתו של שפיק למצרים מאיחוד האמירויות, הוא נעלם באופן מסתורי לתקופה קצרה. לחצים ואיומים שהופעלו עליו גרמו לו להכריז על פרישתו מהמרוץ בינואר 2018.

תסריט זה חזר על עצמו באופן בוטה יותר עם הרמטכ"ל לשעבר סמי ענאן, שביקר את מדיניותו של א-סיסי והכריז על כוונתו לבסס ברית צבאית-אזרחית בעלת סדר יום רפורמיסטי. במהרה, ענאן נקלע למסע של דה-לגיטימציה תקשורתית שהציג אותו כבעל קשרים עם קטאר ו"האחים המוסלמים" – החטא האולטימטיבי במצרים של א-סיסי. יתרה מזו, הוא נעצר בגין הצגת מועמדתו לבחירות מבלי שהתפטר רשמית מהצבא וקיבל את אישורו. בעקבות מעצרו, ענאן הודיע על השעיית הקמפיין שלו. מועמדים אחרים פרשו מיוזמתם מהמרוץ. בין הפורשים היה חאלד עלי, עורך דין ופעיל זכויות אדם ותיק, שהוביל מאבקים משפטיים מוצלחים נגד המדינה, בהם התביעה להעלאת שכר המינימום והתנגדות להעברת הריבונות על האיים טיראן וסנפיר לריבונות סעודית. עלי פרש מהמרוץ בלחץ תומכיו, שראו בהשתתפותו מתן לגיטימציה להליך הבחירות בלתי דמוקרטי.

לצד חיסול מתמודדים אפשריים ניהל המשטר בקהיר קמפיין נגד כל ביקורת פנימית שהציגה את הבחירות כבלתי לגיטימיות. כוחות אופוזיציה שקראו להחרמת הבחירות נתקלו במתקפה תקשורתית שהציגה קריאות אלו כבגידה. גם הממסד הדתי נרתם למשימה והציג קריאות להחרמת הבחירות כחטא. בימים האחרונים התקשורת המצרית אף הרבתה לדווח על אחוזי הצבעה גבוהים של אזרחי מצרים המתגוררים בתפוצות (הבחירות שם החלו מוקדם יותר), והציגה זאת כהצבעה בעד האומה המצרית.

תוצאותיהן הידועות של הבחירות במצרים הן תוצר של דיכוי חסר תקדים ושיטתי של כל כוחות האופוזיציה במצרים. א-סיסי, שלמד את לקחי התקוממויות 2011 שהובילו להפלת חוסני מובארכ, רואה בכל פתיחות פוליטית כבעלת פוטנציאל להוביל לכאוס וחוסר יציבות שיערערו על האינטרסים של האליטה הצבאית והכלכלית. כל מועמד שהכריז על כוונתו להתמודד בבחירות הורחק בשיטות מגוונות, בהן איומים, הכפשות בתקשורת ואף ניצול המערכת המשפטית.

אף שבחירתו של א-סיסי מובטחת, הרי שמסע הבחירות הנוכחי נעדר גילויי הערצה היסטורית שליוותה אותו ב-2014, כולל ההשוואה למנהיג האגדי ג'מאל עבד אל-נאצר. א-סיסי, שלא הקים מפלגה והרחיק עצמו מפוליטיקה, ביצר את דמותו כמנהיג הנמצא בשליחות להצלת מצרים מגורלן של מדינות ערביות אחרות, וכמי שאחראי ליציבותה ושלמותה. עם זאת, ארבע השנים תחת שלטונו לא הובילו לפתרון הבעיות הכלכליות

* פרופ' אלי פודה הוא חבר ועד מנהל במכון מיתוים ומרצה בחוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית; ד"ר בשמת יפת מלמדת במחלקה ללימודי המזרח התיכון ומדע המדינה באוניברסיטת אריאל.

והחברתיות שהוציאו את אזרחי מצרים לרחובות לפני שבע שנים. גם התמודדותו עם הטרור הג'האדיסטי לא נחלה הצלחה. יתרה מזו, צעדי הדיכוי של המשטר נגד האופוזיציה – אסלאמית וחילונית כאחד – עולים על תקופתו של מובארכ משום שגם התחום "האפור" של פעילות אופוזיציונית שמובארכ התיר עתה נעלם.

לאור התוצאות הצפויות של הבחירות, השאלה המעניינת שנותרה היא מה יהיה שיעור ההצבעה. א-סיסי חותר לעבור את 51 האחוזים שהשתתפו ב-2012 בבחירתו – הדמוקרטי יש לציין – של מורסי, ו-47 האחוזים שנטלו חלק ב-2014 בבחירתו שלו, דבר שיעניק למשטר בקהיר חזות פופולרית. לא פחות חשוב, אחוז הצבעה גבוה יעניק לגיטימציה להתמודדות עם האתגרים המהותיים ביום שאחרי הבחירות, במיוחד בתחום הכלכלי. לאור הגידול הדמוגרפי (מצרים מונה כיום יותר מ-97 מיליון בני אדם, נכון ליולי 2017), ולאור ההשלכות הכלכליות השליליות של האביב הערבי, נדרשים קיצוצים כואבים בתחום הסובסידיות, וזאת כדי להמשיך ולקבל הלוואות מהמערב. מאידך, שיעור נמוך של השתתפות יצביע על אדישות, אי אמון ומיאוס מהשיטה.

ואולם, גם אם ישכיל המשטר להפגין שיעור השתתפות נאה באמצעים מלאכותיים, קשה יהיה להימלט מהמסקנה כי שבע שנים לאחר האביב הערבי בפוליטיקה המצרית לא נשתנה דבר. אחד החוקרים קרא לתופעה זו "מובארכיזם ללא מובארכ". ואולם, מונח זה מפספס את העובדה שרמת הדיכוי כיום גבוהה יותר וזאת כלקח של א-סיסי מההתקוממויות ב-2011, ואילו מעמדו של הצבא איתן מתמיד.

ביצור מעמדו של א-סיסי כאיש החזק במצרים משתלב היטב במגמה הגלובלית של נסיגת הדמוקרטיה וחיזוק מעמדם של מנהיגים כרג'פ טאיפ ארדואן בטורקיה וולדימיר פוטין ברוסיה, שאינם בוחלים באמצעים כדי להבטיח את המשך שלטונם האוטוקרטי. ואולם, יש לזכור כי מצרים חוותה משטר אוטוקרטי מאז תפס הצבא את השלטון ב-1952. ולכן, מבחינה היסטורית ניתן לומר כי א-סיסי החזיר את מצרים למקומה הטבעי לאחר ניסיון כושל בדמוקרטיה. כישלון זה אינו מנבא טובות לעתידה של הדמוקרטיה במצרים.